

Etuuspalvelut

4.5.2020

Diaari 32/010/2020

kirjaamo@intermin.fi
maahanmuutto-osasto@intermin.fi

Lausuntopyyntöne 6.4., SM2010192 00.00.01.00.00, SMDno-2020-373

Kansaneläkelaitoksen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta

Sisäministeriö on pyytänyt Kansaneläkelaitokselta lausuntoa hallituksen esitykseen laiksi Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen (erosopimus) lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten täytäntöönpanosta.

Lailla säädettäisiin erosopimuksen henkilölliseen soveltamisalaan kuuluvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä velvollisuudesta hakemuksesta vaihtaa EU-oikeuteen perustuva oleskeluoikeutensa erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen. Suomessa ennen siirtymäkauden päättymistä oleskelevien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten, jotka jatkavat Suomessa oleskelua myös siirtymäajan jälkeen, tulisi tehdä tätä koskeva hakemus yhdeksän kuukauden kuluessa erosopimuksen siirtymäkauden päättymisestä. Hakemuksen voisi tehdä lain voimaantulosta eli 1.10.2020 alkaen. Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen Suomessa oleskelu olisi laillista edellä mainitun hakuajan, jos hänellä on voimassa oleva ulkomaalaislain 10 luvun mukaan rekisteröity oleskeluoikeus. Lain voimaan tulon eli 1.10.2020 jälkeen Suomeen saapuvalta Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiselta ei kuitenkaan ulkomaalaislain mukaista rekisteröintiä enää vaadittaisi, vaan hän hakisi suoraan erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta. Osoitukseksi erosopimuksen mukaisesta oleskeluoikeudesta myönnettäisiin oleskelulupakortti.

Myös erosopimuksen 26 artiklassa säädettyjen rajatyöntekijöiden tulisi hakea erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta vastaavassa ajassa. Siirtymäkauden jälkeen Suomeen saapuvat perheenjäsenet olisivat oikeutettuja erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeu-

teen Suomessa, jos perheenjäsenyys on ollut olemassa jo siirtymäajalla. Tällaisia perheenjäseniä koskeva oleskeluoikeuden hakuaika on määritelty erosopimuksessa, joka on suoraan sovellettavaa oikeutta.

Velvollisuutta erosopimuksen mukaisen oleskeluoikeuden hakemiseen ei kuitenkaan olisi niillä Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisilla, joilla on pysyvä oleskeluoikeus viiden vuoden yhtäjaksoisen Suomessa oleskelun perusteella. Tämä koskisi niitä, jotka ovat hakeneet pysyvää oleskeluoikeutta ja saaneet sen osoittavan todistuksen. Vapaan liikkuvuuden direktiiviin 2004/38/EY ei sisälly velvollisuutta pysyvää oleskeluoikeutta osoittavan todistuksen hakemiseen, joten oleskeluoikeus voi olla pysyvä, vaikka sitä koskevaa todistusta ei olisikaan haettu. Lisäksi osa Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisista on voinut tulla maahan jo ennen 30.4.2007 eli ennen direktiivin 2004/38/EY voimaantuloa. Näiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten, joilla todistusta pysyvästä oleskeluoikeudesta ei ole, tulisi lakiesityksen mukaan hakea erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta.

Kelan lausunto lakiesitykseen

Asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (AspSotuL) 4 §:n mukaan oikeus asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin edellyttää laillista maassa oleskelua. Jos oleskeluun vaaditaan oleskelulupa, sen on oltava voimassa. EU-kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröinti ei sen sijaan ole ehdoton edellytys asumisperusteisille sosiaaliturvaetuuksille.

Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisista tuli 3. valtion kansalaisia 1.2.2020 lukien. Erosopimuksen nojalla Suomessa oleskelevat Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaiset kuitenkin edelleen rekisteröivät oleskeluoikeutensa vuoden 2020 loppuun jatkuvalla siirtymäajalla vapaan liikkuvuuden direktiivin 2004/38/EY mukaisesti. Heiltä ei siis vaadita oleskelulupaa, jotta Suomessa oleskelu olisi laillista eikä oleskelupa siis ole heidän osaltaan asumisperusteisten sosiaaliturvaetuuksien saamisen edellytys.

Siirtymäajalla Suomessa oleskelevien, ja siirtymäajan yli Suomessa oleskeluaan jatkavien, Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten oikeus asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin jatkuu niin kauan kuin heidän Suomessa oleskelunsa on AspSotuL:n 4 §:n mukaisesti laillista ja he muutoin täyttävät edellytykset sosiaaliturvaetuuksien saamiselle. Käytännössä laillinen oleskelu jatkuu vähintään yhdeksän kuukautta siirtymäajan päättymisestä, vaikka erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta ei haettaisikaan. Edellytyksenä kuitenkin olisi ennen 1.10.2020 Suomeen saapuneiden Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten osalta, että he ovat rekisteröineet oleskeluoikeutensa ulkomaalaislain 10 luvun mukaisesti. 1.10.2020 jälkeen Suomeen saapuneiden osalta ei tätä direktiivin 2004/38/EY mukaista rekisteröintiä enää edellytettäisi. Oleskelun laillisuus perustuisi erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen sen tultua myönnettyksi.

Hallituksen esityksestä ei ilmene, tulisiko 1.10.2020 jälkeen Suomeen saapuneen Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisen jättää hakemus erosopimuksen mukaisen oleskeluoikeuden hakemiseksi kuitenkin siirtymäajalla eli vuoden 2020 loppuun mennessä. Koska Kelan toimeenpanemien asumisperusteisten sosiaaliturvaetuuksien edellytys on

laillinen maassa oleskelu ja koska sosiaaliturva määräytyy eri tavoin erosopimuksen piiriin kuuluvien osalta verrattuna sen piiriin kuulumattomiin siirtymäajan jälkeen liikkuneisiin, on Kelan joka tapauksessa odotettava Migrin päätöstä oleskeluoikeudesta tai oleskeluluvasta ennen etuuspäätöksen tekemistä.

Hallituksen esityksestä ei myöskään selkeästi ilmene, mikä on tilanne niiden Suomessa oleskelevien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten osalta, jotka ovat tulleet Suomeen ennen 30.4.2007. Jatkuuko heidän osaltaan laillinen maassa oleskelu siirtymäajan päätyttyä, jos he eivät ole rekisteröineet oleskeluoikeuttaan direktiivin 2004/38/EY mukaisesti ja voivatko he hakea erosopimuksen oleskeluoikeutta ilman edeltävää oleskeluoikeuden rekisteröintiä. Kela joutuu näissäkin tapauksissa kehottamaan asiakastaan ottamaan yhteyttä Migriin oleskelun laillisuuden selvittämiseksi, jotta oikeus asumisperusteisten etuuksien jatkumiseen voidaan varmistaa.

Kela saa sähköisesti tiedot Migrin myöntämisestä oleskeluluvista ja oleskeluoikeuksien rekisteröinnistä sekä EU-kansalaisten 3. valtion kansalaisuuden omaaville perheenjäsenille myönnettyistä oleskelulupakorteista. Sosiaaliturvaetuuksien myönnön edellytyksenä olevan Suomessa oleskelun laillisuuden edellytyksen tarkistamiseksi on tärkeää, että Kela saisi jatkossa sähköisesti tiedon myös esitetyn lain mukaan myönnettävistä oleskelulupakorteista sekä oleskelulupakorttiin esitetyn lain 4 §:n mukaan tehtävistä merkinnöistä.

Kelan etuustoiminnan sujuvuuden kannalta olisi tärkeää, että mahdollisimman moni pysyvän oleskeluoikeuden omaava Yhdistyneen kuningaskunnan kansalainen hakisi esitetyn lain mukaista oleskeluoikeutta, vaikka erosopimus ja esitetty laki ei sitä edellytäkään niiltä, joilla on hallussaan todistus pysyvästä oleskeluoikeudesta. Tällöin Kela saisi tiedon oleskelun laillisuudesta myös näiden henkilöiden osalta sähköisesti Migriltä. Etuuskäsittely viivästyy, jos asiakasta pyydetään esittämään Kelalle pysyvästä oleskeluoikeudesta todistus, joiden tulkinta on lisäksi niiden moninaisuudesta johtuen haastavaa. Sekä Kelan että sisäministeriön ja Migrin tulisikin tiedotuksessaan kehottaa myös tätä henkilöryhmää hakemaan erosopimuksen mukaista oleskeluoikeutta.

Lakiesityksen perusteluissa todetaan, että erosopimuksen 39 artiklan mukaan oikeudet, jotka heille myönnetään erosopimuksen perusteella, kuuluvat heille koko heidän elinikänsä, elleivät he lakkaa täyttämästä vahvistettuja edellytyksiä. Pysyvän oleskeluoikeuden voi lakiesityksen mukaan menettää, jos oleskelee Suomen ulkopuolella yhtäjaksoisesti viisi vuotta. Jos taas oleskeluoikeus ei ole pysyvä, voi sen menettää, jos tilapäinen ulkomailla oleskelu ylittää vapaan liikkuvuuden direktiivissä 2004/38/EY sallitut tilanteet. Direktiivin mukaan oleskeluoikeuden voimassaoloon eivät vaikuta tilapäiset poissaolot, jotka eivät ylitä kuutta kuukautta vuodessa, eivätkä pitemmät poissaolot asevelvollisuuden suorittamista varten eikä yksi enintään kahdentoista peräkkäisen kuukauden poissaolo tärkeästä syystä, kuten raskauden ja synnytyksen, vakavan sairauden, opiskelun tai ammatillisen koulutuksen tai työtehtäviä varten toisen jäsenvaltion tai kolmannen maan alueelle tapahtuvan siirron vuoksi.

Edellä mainittu erosopimuksen 39 artiklan elinikäinen oikeus huomioiden ei lakiesityksestä selkeästi ilmene, mikä merkitys on sillä, että oleskelulupakortti olisi lain 4 §:n mukaisesti voimassa viisi vuotta. Epäselväksi jää, jatkuuko oleskelun laillisuus erosopimuksen nojalla, vaikka oleskelulupakortin haltija ei sen voimassaolon umpeutuessa hakisi uutta korttia vai muuttuuko Suomessa oleskelu laittomaksi. Tällä on suuri merkitys Kelan etuustoiminnan kannalta, joten tätä tulisi lakiesitykseen tarkentaa.

Etuusjohtaja

Anne Neimala

Lakimies

Arja Paijo